

Španija

DRŽAVNA UREDITEV

Po smrti diktatorskega generala Franca je s sprejetjem ustave leta 1978 postala ustavna monarhija, razdeljena na 17 avtonomnih skupnosti in dve avtonomni mesti na afriški obali z veliko stopnjo avtonomije. Monarhijo vodita kralj Juan Carlos I. Španski in predsednik vlade Jose Luis Rodriguez Zapatero. Kot zanimivost naj omenim, da se njihov parlament imenuje cortes.

LEGA

Kraljevina Španija je obmorska država na jugozahodu Evrope. Uvrščamo jo k južni Evropi. Leži na Iberskem polotoku, ki si ga deli skupaj s Portugalsko na zahodu in Gibraltarjem na jugu. Na severovzhodu prek gorske verige Pireneji meji na Francijo in žepno državo Andoro. Oblivata jo atlantski ocean in sredozemsko morje.

Ne obsega samo ozemlja na Pirenejskem polotoku ampak tudi Kanarske otoke v Atlantskem oceanu in Balears v Sredozemskem morju, poleg tega pa vključuje tudi dve svobodni mesti ali enklavi Ceuta in Melilla v severni Afriki..

RELIEF

Je zelo gorata država. Čeprav je znana po obalah je druga najbolj gorata država v Evropi, takoj za Švico. Osrednja visoka planota je Meseta, ki je nastala s hercinsko orogenezo in je preprečena s številnimi rečnimi nižinami. Obdajajo jo mladonagubana gorstva: na severu jo obdajajo Pireneji in Kantabrijsko gorovje, na jugu pa Betijsko gorovje s Sierra Nevada in Sierra Morena. Meseto deli Kastiljsko gorovje na Staro in Novo Kastiljo. Nižine ob Atlantskem oceanu in Sredozemskem morju so ozke. Na jugovzhodu je Aragonsko nižavje, na jugu pa Andaluzijsko nižavje. Ima pa tudi dva otočja, to so Kanarski otoki v Atlantiku in Baleari v Sredozemskem morju.

VODOVJE:

Na Iberskem polotoku ločimo dva povodja: povodje Sredozemskega morja in Atlantskega oceana. V Aragonskem nižavju teče reka Ebro, v Andaluzijskem nižavju teče reka Guadalquivir, čez Španijo pa tečejo še reke Duero, Tejo in Guadiana. Reke izkoriščajo za številna akumulacijska jezera za hidroelektrarne in za namakanje.

PODNEBJE

Na podnebje vplivajo orografske ovire (Pireneji), Atlantski ocean in azorski maksimum poleti. V Španiji najdemo 4 različna podnebja, to so kontinentalno, gorsko, sredozemsko in oceansko. Kontinentalno podnebje najdemo v osrednji planoti Meseti. Zanj so značilne hladne zime in vroča poletja, malo padavin, ki so zgoščene v zimskih mesecih. To območje poleti ozeleni, toda zaradi močnega sonca je poleti ožgana. Gorsko najdemo na območju Pirenejev. Sredozemsko najdemo ga vzdolž španske sredozemske obale, na jugu v sončni Andaluziji. Zanj so značilne mile zime in izrazito suha in vroča poletja. Poleti ni padavin, zato je za kmetijstvo nujno namakanje. Oceansko najdemo ga na severu in zahodu Iberskega polotoka. Zanj je značilno bujno travniško rastlinstvo.

PREBIVALSTVO

Za Španijo je značilna litoralizacija, to je preseljevanje ljudi na obale. Tako v Španiji večina ljudi živi v obalnem pasu države, tako na severu kot na jugu. V notranjosti države se zmanjšuje število prebivalstva, saj se seli proti obali, kjer dobijo delo v turizmu. V Španiji živi okoli pol milijona tujcev, večina jih prihaja iz držav Latinske Amerike, Severne Afrike in tudi iz držav Evropske unije. Uradni jezik španščina je jezik Kastiljcev. V

Španiji živijo tudi narodne manjšine. To so Katalonci, Baski in Galičani.

KATALONCI: so najštevilnejša manjšina, njihov jezik je podoben španščini. Katalonce najdemo v Kataloniji, ki je najbolj razvit del države, v okolici Valencie in na Balearskih otokih.

GALIČANI: živijo v manj razviti Galiciji na severozahodu države. Njihov jezik je portugalski dialekt. Galičani so se precej manj zavzemali za svoje pravice kot Katalonci in Baski, zato imajo danes od vseh manjšin najmanj pravic.

BASKOVSKO VPRAŠANJE

LEGA IN PREBIVALCI: Baskija leži na severovzhodu Španije, na meji s Francijo. Obsega 4 province v Španiji in 3 v Franciji. Ob Madridu in Kataloniji je ena najbolj razvitih delov države. V njej živijo Baski ali Eskaldunaki, ki imajo svojo kulturo in jezik, ki ni podoben nobenemu jeziku na svetu. Žal izvora jezika znanstveniki še niso uspeli pojasniti. Baski so danes močno asimilirani, baskovščino v Baskiji govori približno 25 % ljudi, medtem ko v Navarri le še 10 %.

ZGODOVINA: da bi lažje razumeli njihov boj za neodvisnost, si pogledjmo zgodovino. Baski so na tem območju živeli pred prihodom Indoevropcev, to območje so obvarovali pred Rimljani, Goti in Franki. Od konca srednjega veka do 19. stoletja so imeli gospodarsko in politično svobodo: imeli so pravice v pobiranju davkov, trgovanju in služenju v vojski. Leta 1936 se je začela španska državljanska vojna. Baski so se borili na strani republikancev proti falangistom pod vodstvom generala Francisa Franca. Po dogovoru s Franco so nemška letala 26.04.1937 bombardirala in porušila malo baskovsko mesto Guernica, ki je bilo s svojim starim hrastom, kjer se je sestajal zbor Baskov, zgodovinsko politični simbol baskovskega naroda. Ta hrast je bombardiranje mesta kakor po čudežu preživel. Še danes zeleni in je simbol življenja in preživetja Baskov. Ta napad je spodbudil Picasso da je naslikal Guernico, sliko, ki prikazuje trpljenje civilnega prebivalstva v državljanski vojni. Po vojni Franco uvedel diktaturo, v tem času so bila vsa mala ljudstva z lastno kulturno, jezikovno in zgodovinsko tradicijo močno nadzorovane, med njimi so bili tudi Baski. Uporaba baskovščine je bila prepovedana, imeli so manjše možnosti za zaposlitev, ljudi so pošiljali v koncentracijska taborišča,

jih pobijali.. Baski so v želji da bo dosegli boljši položaj ustanovili ETO. Po smrti Franca so 22.12.1979 dosegli avtonomijo, ki jim je omogočila svoj parlament, zakonodajno oblast, policijo, davčno politiko...

ETA: leta 1959 so Baski ustanovili teroristično organizacijo, ki so jo poimenovali eskuadi ta askatasuna s kratico ETA. Po slovensko bi pomenila domovina in svoboda. Eto so ustanovili mladi baskovski nacionalisti kot odgovor na nasilje Francovega režima. Je separatistična organizacija, kar pomeni, da si želijo popolno odcepiti od Španije. Njeni cilji so: da bi ustanovili svojo državo, da bi priključili Navarro kot 4 pokrajino, da bi z Baskije odšle španske oborožene sile in da bi baskovske zapornike delno ali popolnoma oprostili zaporne kazni. Eta je leta 1998 začasno razglasila premirje, ki ga je nato preklicala. Zadnji večji napad je bil 30. 12. 2006, ko so podtaknili bombo na letališču Barajas Madrid. Leta 2007 je tudi uradno preklicala 14 mesečno premirje in napovedala nadaljevanje svojega delovanja, dokler ne bodo samostojni.

GOSPODARSTVO

Špansko gospodarstvo je zelo razvito, saj je v svetu na 8 mestu medtem ko je v Evropi 5. V zadnjem obdobju je bila gospodarska rast ena najvišjih v Evropi. Okrog 70% trgovinske menjave je z ostalimi članicami EU. Veliko vlogo v španskem gospodarstvu imajo države Latinske Amerike, saj je Španija največji vlagatelj v nekaterih od teh držav. Španija ima razvito industrijo, kmetijstvo, ribištvo in storitveni sektor, v katerem so najpomembnejše storitve: trgovina turizem, bančništvo in telekomunikacije. Tudi špance je zajela recesija, ki so jo uradno razglasili ob koncu leta 2008, saj je takrat gospodarska kriza prizadela gradbeni sektor, ki je veljal za motor španskega gospodarskega razcveta v zadnjih letih. Kljub temu, da je gospodarsko zelo razvita, ima zelo visoko stopnjo brezposelnosti. Stopnja brezposelnosti je 14.8 %, s čimer se je po deležu brezposelnih znaša na prvem mestu v EU.

Rudarstvo in energetika:

Ker je večina površja nastala v mezo Evropi, je precej bogata z rudami. Kopljejo premog, železovo in bakrovo rudo, svinec, cink, kositer in mangan; pridobivajo živo srebro, pirit, fosfate, boksit, uran in razne soli. V kotlini Ebra je manjše nahajališče nafte, od 70. let črpajo nafto tudi pred severovzhodno obalo. Energijski viri in jedrske elektrarne pokrivajo 40 % energijskih potreb, ostalo dobijo s hidroelektrarnami. Leta 2007 so na jugu Španije odprli prvo komercialno sončno zbirno termoelektrarno. Prostrano polje na katerem je 624 ogledal sledi soncu in sevanje usmerja natančno v vrh 115 metrov visokega stolpa. Tam zgoščeni sončni žarki uparjajo tekočino, ki nato poganja parno turbino, prav tako kot v drugih termoelektrarnah.

Ribištvo :

Ima velik pomen tako v atlantskem oceanu kot v sredozemskem morju. Ob španski obali najdemo sardele, košarje in druge ribe. Da ima ribištvo velik pomen priča tudi podatek, da je španska ribiška flota ena izmed največjih na svetu.

gozdarstvo:

Ni tako zelo pomembno. Na jugu države rastejo hrasti plutovci, iz katerih pridobivajo pluto.

Kmetijstvo:

Približno 40 % ozemlja izkoriščajo za kmetijsko obdelavo. Kmetijska posestva na severu so precej majhna, na jugu prevladujejo veleposestva z ekstenzivnim gospodarjenjem. Pridelujejo žita (pšenica, ječmen, krompir), stročnice, fige, citruse, olive, vino, sladkorno peso, zgodnja zelenjava, mandlje, bombaž, tobak, krompir, sončnice, govedoreja, ovčereja. V EU je zelo pomembna, saj je 1 pridelovalka oljke, 3 v pridelavi vin, v pridelavi zelenjave in sadja med najbolj pomembnimi. Cene pridelkov so nižje kot v ostalih državah EU, zato so njeni pridelki na trgu zelo konkurenčni.

Zaradi velike raznolikosti naravnih dejavnikov, kot so relief, podnebje, geografska lega.. Ima zelo različne pogoje za kmetovanje. Špansko kmetijstvo se sooča s številnimi problemi kot so: majhna količin padavin zaradi lege v subtropskem pasu, erozija prsti zaradi prekomernega krčenja gozda in prekomerne pašne, slabo rodovitne prsti ter razlike med notranjostjo in obalnimi območji. Notranjost sestavlja planotast in hribovit svet s poletno sušo in redko naseljenostjo, medtem ko imajo obalna območja poleg kmetijskih tudi veliko površin namenjenih turizmu in industriji. Ker za prebivalstvo ni bilo drugih zaposlitvenih možnosti, je bil pritisk na razpoložljiva zemljišča velik, zato je prihajalo do čedalje večje razdrobljenosti na številne lastnike in prekomerne izrabe zemljišč.

Problematičen je bil tudi sistem latifunij in minifundij, saj je bil zelo neučinkovit.

LATIFUNDIJE: so bile velika kmetijska posestva s površino več kot 200ha. Lastniki so bili zemljiški gospodje, ki so živeli v mestih, zato so del zemlje dali v zakup številnim zakupnikom, ostali del pa namenili pašnikom, gozdu ali lovu. Za napredek in s tem boljšo mehanizacijo jim ni bilo posebej mar. Na latifundijah so prevladovale ekstenzivne oblike kmetijstva, največ so gojili pšenice, oljke in ovce. Za kmetijska opravila so najemali poceni lokalno delovno silo. Na ostankih nekdanjih latifunij danes najemajo nekvalificirane delavce ali pa ilegalne priseljence.

MINIFUNDIJE: so bila majhna kmetijska posestva, ki so jih kmetje podedovali ali vzeli v zakup. Ker so bila majhna, so jih uporabljali predvsem za samooskrbno kmetijstvo. Takšno kmetovanje ni bilo najbolj uspešno, saj kmetje niso imeli socialne varnosti, primanjkovala so jim sredstva za uvajanje kakršnih koli naprednejših oblik pridelave ter zaradi

razdrobljenosti zemljišč. Da bi zaslužili več denarja, so moški iskali dodatno zaposlitev v lokalni industriji, turizmu ali zdomstvu. To je bilo najbolj značilno za Galicijo, kjer so moški iskali dodatno zaposlitev v ribolovu na Atlantiku.

Po 1960 pa so se začele številne spremembe. Z vrsto zemljiških reform so postopoma odpravljali velike latifundije in zemljišča delili med kmete brez zemlje. S tem so kmetije dobili večjo socialno varnost, hkrati so jih motivirali za večjo produktivnost. Vendar so kmetije v povprečju še vedno majhne. Po vstopu Španije v EU je delež kmetov padel, vendar je postala produktivnost zelo visoka in se z modernizacijo kmetijstva še povečuje.

Borba proti poletni suši:

Vodni oskrbi so na iberškem polotoku posvečali veliko pozornost že stari Rimljani, ki so gradili namakalne sisteme z vodnimi mostovi akvedukti. Sisteme namakanja so kasneje razširili Mavri, ki so na bolj ravnih površinah uredili zelo intenzivno obdelana namakalna zemljišča ali huerte. Kasneje so namakanje razširili na pobočja, kjer so začeli graditi namakalne terase. Podoben vendar precej razširjen in izpopolnjen sistem imajo v Španiji še danes. V 50 letih 20 stoletja so na rekah začeli graditi akumulacijska jezera, namenjena namakanju in oskrbi z elektriko.

V Španiji se različno borijo proti poletni suši:

SUŠNO POLJEDELSTVO Z MENJAVANJEM KULTUR: tu so se zlasti obnesle kulture, ki rastejo v vlažni zimski dobi in zgodaj dozori. To so pšenica, ječmen, bombaž in sončnice. Te rastline ne potrebujejo veliko vode ampak veliko sonca. Vendar pridelek niha zaradi nestanovitnih zimskih padavin. Uvedli so tako imenovano suho praho, kar pomeni da zemlja v najbolj sušnih mesecih počiva.

SUŠNO POLJEDELSTVO S TRAJIMI KULTURAMI: je drugi način. Gojijo predvsem kulture, ki prenesejo sušo in visoke temperature. To sta predvsem vinska trta in oljka, ki sta najbolj prilagojeni podnebnju. Takšna pridelava zahteva veliko delovne sile. Na jugu Španije v Andaluziji, je takšnih površin kar 80%.

NAMAKALNO POLJEDELSTVO: v 50 letih 20. Stoletja so začeli graditi akumulacijska jezera za namakanje. Obseg namakalnih površin je hitro naraščal, v 40 letih se je počelveril. Zato je marsikje bilo potrebno zgraditi nove pobočne terase, ki so spremenile pokrajino. Večina novih namakalnih sistemov je na vzhodu in jugu, ker pa reke tečejo proti zahodu, so morali ponekod vodo speljati po cevovodih tudi več 100 km daleč. Glavna namakalna območja so v provincah Valencia, Muricia, Andaluzija in dolina Ebra. Te površine so zlasti huete, na katerih gojijo predvsem sadje in zelenjavo. Kmetje vrsto pridelka v huertah prilagajajo podnebnemu ciklu, tako se delo, prihodek in stroški porazdelijo prek celega leta.

GOJENJE V PLASTIČNIH RASTLINJAKIH: tak tip kmetijstva najdemo na obali pri Almeriji v jugovzhodni Španiji. Na leto sprejme le 160 mm padavin, zato jo lahko označimo za evropsko puščavo. Sredi 90 let je dobila ime polietenska obala, saj je na njej nastala največja zgostitev plastičnih rastlinjakov iz polietena na svetu. V rastlinjakih gojijo paradiznik, kumare, melone ter druge vrste sadja in zelenjave. Pridelek pobirajo večkrat na leto, povečini takrat, ko na evropskih trgih velja za zunajsezonskega.

Industrija

Razvito ima: črna in barvna metalurgija, ladjedelništvo, strojna, avtomobilska, kemična, tekstilna, živilska, tobačna, lesna, papirna, elektrotehnična. Ima zelo močno razvito avtomobilsko industrijo se uvršča med največje svetovne izvoznice motornih vozil, vendar se je avtomobilsko industrijo v času gospodarske krize znašla v krizi. Farmacevtska in kemična sta v razvoju. Največ težke industrije najdemo na severu države, v Barceloni najdemo kemično, tekstilno industrijo ter predelavo rib, v Madridu pa najdemo kemično, kovinsko, tekstilno, avtomobilsko..

Turizem

Španija je bila že od nekdaj dežela, ki je privabljala predvsem višje sloje. Mednarodni turizem se je začel že na prelomu stoletja, ko so sem začeli prihajati premožnejši sloji iz hladnejših držav čez zimo. Pravi masovni turizem se je začel po 2 svetovni vojni z višjo življenjsko ravno v industrializiranih državah in z motorizacijo ter z uvedbo čarterskih letov. Država je od 1959 začela podpirati masovni turizem s poenostavitvijo formalnosti pri prehajanju državne meje, izobraževanjem strokovnega kadra, gradnjo prometne infrastrukture in z direktno finančno pomočjo. V državo so skušali pritegniti čim več tujega kapitala. Po letu 1984 se je država lotila turizma še bolj načrtno. Tujce so začeli usmerjati v manj razvite obale v notranjost in v Galicijo.

Danes je Španija postala ena vodilnih držav v svetovnem turizmu, v njem pa se je zaposlilo več kot 10% prebivalstva. Največ turizma je na sredozemskih obalah, Balearih in Kanarskih otokih. Glavna turistična sezona je v vročem in suhem poletju, razen na Kanarskih otokih, kjer traja celo leto. Severna in severozahodna obala sta zaradi vlažne klime zanimivi za domače prebivalstvo.

Vendar je razvoj masivnega turizma prinesel tudi težave, saj je eksplozija masovnega turizma je močno spremenila podobo naselij v obalnem pasu, ki so ga dobesedno zatrpali kompleksi večnadstropnih hotelov in apartmajev. Takšna naselja imenujemo betonske džungle. Prišlo je do konfliktov med turističnimi cilji in interesi kmetijstva, prometa, oskrbe z vodo, okolja, hoteli so zaradi klimatskih naprav energetsko potratni, za odpadne vode, ki odteka v morje nimajo čistilnih naprav, umetne plaže dezinficirajo s kemikalijami, ki se nato spirajo v vodo, v turističnih naseljih

nastajajo ogromne količine odpadkov. Eden večjih problemov je oskrba z vodo, saj poleti ni skoraj nič padavin, na obalah pa je ogromno turistov.

ZANIMIVOSTI

Flamenko: je zvrst glasbe in plesa, ki izvira iz Andaluzije. Razvil se je v 18. Stoletju pod vplivom Romov. Flamenko je skupen izraz za petje, igranje kitare in na zadnjem mestu ples, ki je danes njegova najbolj privlačna in širši javnosti znana oblika. Je eden najpomembnejših elementov španske kulture

Festival San Fermin: v Pamploni ga praznujejo od leta 1591 v čast svetniku mesta in regije Navarre San Ferminu. Vsako leto se začne 6. Julija ob 8. Uri zjutraj in konča 14. Julija ob polnoči. Festival odpre župan s prižigom tradicionalnega ognjemeta 'chupinazo'. Slavo je v svet ponesel prav tek pred biki, kjer vsakega 7. Julija, nato pa vsak dan do konca festivala, na tisoče ljudi pred biki teče po 825 metrov dolgi progi, speljani po ulicah Pamplone. Tek se konča v mestni areni, kjer bikeri zvečer pokončajo bikoborci.

Bikoborbe: so zelo krut španski običaj, saj na vsaki pustitji v areni umirajo bikeri, ki imajo v hrbtu zapičene številne sulice. Bikerji najprej dražijo z rdečo rjuho, nato mu zapikujejo sulice v hrbet, da bi ga še bolj razdražili. Ko je biker popolnoma izmučen in brez moči, mu v znak poraženosti z nožem odrežejo ušesa in nos.

La tomatina: je festival, ki poteka na zadnjo sredo avgusta vsako leto v mestu Buñol v regiji Valencia. V tem času prihajajo ljudje iz celega sveta, da bi se ometavali s paradižnikom. Vsako leto se vrže na ulice več kot sto ton prezrelega paradižnika. La tomatina izvira iz 40. let 20. Stoletja, ko so vaški fantje prepire reševali tako, da so se ometavali s paradižniki in drugo podobno zelenjavo, ki je v Valencii, španski pokrajini, imenovani tudi "rastlinjak Evrope", več kot dovolj.